

Identiteti povijesnoga grada* Sustavski pristup vrednovanju naslijeđene urbane strukture

Ivo Maroević

Filozofski fakultet, Zagreb

Sažetak

Povijesni grad kao vrijednosni sustav baštine spoznat je u našem stoljeću. Kao cjeloviti fenomen kulturne baštine u prirodnom prostoru on nastaje i razvija se kao uvjetovana struktura. Uvjetuju ga prirodni, društveni, kulturni i tehnološki činitelji. U tom smislu razlikujemo njegov idejni, stvarni, povijesni ili razvojni, strukturni, funkcionalni i zbiljski identitet drugačije složenosti nego što je slučaj s predmetom baštine ili povijesnom građevinom.

Strukturu povijesnoga grada čine mreže (prometnice), ljuske (građevine) i stanovništvo. Sva ova tri temeljna elementa sačinjavaju materijal, stvaraju oblik i sudjeluju u određivanju značenja povijesnoga grada. Posebnosti pojedinih od elemenata različito se manifestiraju u vremenu, koje određuje njihove međusobne odnose.

Vrednovanje povijesnoga grada kao složenog sustava neprekinuti je proces i uvijek se odvija u sadašnjem vremenu. Identiteti povijesnoga grada utječu na određivanje simboličkih, strukturalnih i prostornih, kao i dokumentarnih i povijesnih vrijednosti ovog sustava baštine. Sagledavanje povijesnoga grada kao udjela baštine u životu suvremenoga grada temelj je za određivanje njegove vrijednosti.

Ključne riječi: *identiteti, kulturna baština, povijesni grad, urbana struktura, vrednovanje grada*

Povijesni grad kao vrijednosni sustav u okviru kulturne baštine spoznat je tek u našem stoljeću. Kao fenomen kojem valja obratiti punu pozornost javlja se posebice u vremenu poslije Drugog svjetskog rata, kad je nakon razaranja mnogih europskih gradova nastupilo vrijeme obnove. U početku je obnova reducirala dimenzije povijesnih gradova ili pak povijesnih gradskih središta stvarajući nove urbane oblike i sadržaje, a zadržavajući ili obnavljajući tek najpoznatije, najvrednije i simbolički najznačajnije povijesne gradske prostore (Varšava, Staro Miasto; Rotterdam, gradsko središte; Zadar, stara jezgra). Novi urbanitet, slijedeći zasade modernog urbanizma, rastakao je povijesnu gradsku strukturu, a stanovanje i vitalni gradski sadržaji napuštali su povijesne gradske strukture prepuštajući ih propadanju. Pokret novog vrednovanja, zaštite i povratka života u stare gradske jezgre, koji je pokrenut Mletačkom poveljom 1964. god., a teoretski i praktički osmišljen Amsterdamskom deklaracijom 1975. god. (kojom je kulminirala Europska godina zaštite graditeljske baštine), otvorio je procese uvažavanja povijesnih gradskih struktura, razvijanja novog senzibiliteta za urbani kontinuitet i zapravo pokrenuo društvene i stručne mehanizme koji

* Nešto kraći tekst pod istim naslovom održan je kao referat na savjetovanju Hrvatskog društva za sustave »Grad kao složen sustav«, 30–31. 03. 1995. u Zagrebu.

su počeli djelovati na sustavnom vrednovanju, zaštititi i reanimaciji povijesnih gradskih središta, unoseći spoznaju i termin 'povijesni grad' u urbanu svijest njegovih stanovnika i lokalnih vlasti. UNESCO–v Popis svjetske kulturne baštine, koji se vodi od 1972. god. i u kojemu važno mjesto zauzimaju povijesni gradovi, unio je u europsko i svjetsko javno mnijenje pojam »povijesni grad« kao univerzalni vrijednosni fenomen. Niz međunarodnih konvencija i preporuka, a posebice neprekinuto djelovanje Vijeća Europe i nevladine konzervatorske organizacije ICOMOS, stvorili su razmjerno konzistentan pravni sustav i definirali nužne teorijske, etičke i praktične stručne parametre za djelotvorno očuvanje povijesnih gradova i povijesnih gradskih središta. Udruženje europskih povijesnih gradova i svjetsko udruženje gradova upisanih u Popis svjetske kulturne baštine tek su jedna od posljedica razvijene svijesti o povijesnome gradu kao fenomenu složenog prostornog kontinuiteta. Afirmacija povijesnoga grada doživjela je tako najvišu točku u dosadašnjoj povijesti očuvanja kulturne baštine.

Povijesni je grad složeni organizam koji kao cjeloviti fenomen kulturne baštine u prostoru svjedoči o specifičnom i slojevitom prostornom razvitku urbane aglomeracije. U nj su ugrađene sve specifičnosti nastanka grada kao uvjetovane strukture, koju uvjetuju prirodni, društveni, kulturni i tehnološki činitelji. Povijesni grad maksimalno uvažava **prirodne činitelje** koji su utjecali na njegov nastanak i usmjeravali mu rast. To su bila ponajprije mjesta na kojima se mogao organizirati kolektivni urbani život. Mjesta povijesnih gradova bila su u pravilu lako pristupačna, ali s mogućnošću organiziranja prirodne obrane (poluotoci, zaljevi, obale rijeka, brežuljci), s dosta pitke vode na raspolaganju, u razmjerno povoljnim klimatskim uvjetima, na razmjerno zdravim terenima. Promjene odnosa stanovništva i grada prema prirodnoj okolini s vremenom su uvjetovale i promjenu fizionomije povijesnih gradova. **Društveni su činitelji** djelovali u dva smjera. Na jednoj je strani bilo gospodarstvo, koje je diktiralo položaj gradova na raskršćima puteva, na mjestima pretovara roba iz jedne vrste transporta u drugi (kopnjeni u morski i obratno), u blizini prirodnih resursa koji su se mogli gospodarski iskorištavati, što je utjecalo i na odnos i strukturu komunikacija i građevina u gradu, koje su morale zadovoljiti temeljne zahtjeve gradskog gospodarstva (obrtničke i ostale radionice, trgovine i njihova spremišta, trgovi i pristupi do trgova). Na drugoj je strani bila organizacija gradske uprave i društvenog života koja je imala odraza u prostornoj shemi grada (primjer su odredbe Dubrovačkog statuta iz 1272. god.) (Prelog, 1971/2). Tu su među ostalim smještaj, veličina, oblikovanje, broj i raspored svjetovnih i duhovnih javnih i simboličkih sadržaja i naglasaka, odnosi javnog–zajedničkog i privatnog–individualnog gradskog prostora, zadovoljavanje prava na prostor, svjetlo, vidik i komuniciranje s gradom, određeni sadržajni »zoning« (da se izrazimo suvremenim urbanističkim rječnikom), pravila života i rada u gradu, kao i pravo građanstva te svi oni nematerijalni činitelji koji su utjecali na specifičnosti gradske strukture. **Tehnološki su pak činitelji** utjecali na vrstu, oblik, dimenzije i kvalitetu izgradnje. Raspoloživi građevni materijal (drvo, kamen, opeka i dr.), dosegnuta razina tehnologije i kvalitete građenja, lokalna tradicija, stilski određenja i zahtjevi vremena i ukusa, vještina graditelja, kao i gospodarska moć naručitelja činili su svaki pojedini grad specifičnim sustavom u kojem su se prelamali utjecaji koji su dovodili do oblikovanja i organizacije baš takve strukture koja je bila vjerodostojna i neponovljiva na svakom pojedinom mjestu, jer su međuodnosi pojedinačnih utjecaja bili sveudilj i na svakom mjestu drugačiji i nisu mogli dovoditi do istovjetnih rezultata.

Svaki je grad bio jedinka, prostorni i duhovni zavičaj svojih stanovnika, rođenih u njemu ili naknadno doseljenih. Grad je bio dinamični sustav u kojem su se sretno integrirale različite sastavnice.

Sagledavajući povijesni grad kao složenu strukturu, nužno je pokušati propitati određenje i međuovisnost njegovih identiteta, po kojima on u sebi nosi kulturne vrijednosti zbog kojih ga vrednujemo i nastojimo očuvati. Uzimajući u obzir raspon identiteta predmeta materijalne kulture (van Mensch, 1989:90) do kojih je došla muzeologija kao znanost o identifikaciji i komuniciranju poruka baštine, pri analizi značenja i značajki povijesnoga grada možemo primijeniti isti model. U raščlambi slojevitosti povijesnoga grada razlikujemo njegov idejni, stvarni i zbiljski identitet, kao vremenski odredive – horizontalne identitete (Maroević, 1989:195) te usporedno s njima povijesni ili razvojni, strukturni i funkcionalni identitet kao promjenjive – vertikalne identitete, no drukčije složenosti nego što je to u značenjskoj strukturi pojedinačnog prenosivog predmeta baštine ili pak povijesne građevine.

Identitet je veoma složena poruka. On postaje temelj spoznaje o postojanju i označuje potpuno podudaranje materijalnog i duhovnog na više društvenih razina, težeći da se materijalnim odredi duhovna dimenzija neke od tih razina, koja time postaje određujuća za raspon identiteta, sa svim međutjecajima triju temeljnih kategorija u pojavnom svijetu: vremena, prostora i društva (Maroević, 1993:149).

Idejni identitet je koncept povijesnoga grada u nastajanju, koji će u određenim povijesnim razdobljima biti prisutan tek u svijesti gradskih upravljača ili u složenom značenju pojma autorstva – u koncepciji autora grada, a u drugim pak razdobljima određen planovima i skicama nastanka i razvitka grada. Razlika je to između organskog i planiranoga grada. U organskom je gradu koncept njegova nastanka i razvoja određen općim pravilima gradogradnje u dotičnom vremenu i prostoru, a usmjeren dokumentima i htijenjima gradske uprave, što će reći da je autor grada komuna kao zajednica i grad kao cjelina, kao društveno biće (Mumford, 1968). U planiranome gradu vizija se grada rađa na crtaćim daskama arhitekata gradograditelja i znači oblikovnu i sadržajnu predvidljivost nastanka i razvitka grada i zadovoljavanja njegovih pretpostavljenih funkcija. Kako su gradovi dinamične strukture, a to su bili i u povijesnim razdobljima svojega rasta, to se idejni identitet grada može nanovo javljati u različitim razdobljima bitnim za promjenu strukture i povećavanje dimenzija grada. Takve su ekstenzije u pravilu planirane ili su očekivane u pravcima potencijalnog rasta grada. Primjer Zagreba s ekstenzijom Donjega grada u drugoj polovici 19. st. više je nego ilustrativan. Prema tome, idejni identitet grada nije i ne mora biti jednoznačno ili jednokratno vremenski određen.

Stvarni identitet grada onaj je njegov pojavni oblik u kojemu se ostvaruje idejni identitet. Vremenski je određen trenutkom kada prvi put grad funkcionira kao domišljena cjelina, bez obzira na svoju veličinu i značenje. Ovaj se identitet često puta razlikuje od idejnoga, jer je ostvarivanje ideje uvijek otežano onim prirodnim, materijalnim i društvenim uvjetima koji omogućuju, određuju i ograničavaju njezino opredmećenje. U tome i jest suprotnost između duhovnog i materijalnog. Stoga je dosta teško identificirati, kako trenutak uspostavljanja stvarnog identiteta grada, tako i njegovu materijalnu strukturu u tom trenutku. Grad je živ organizam, njegova se struktura mijenja, a ostvarenje njegovih planiranih ili zamišljenih oblika i dimenzija često se proteže kroz desetljeća, pa i stoljeća. Česte su situacije da se jedna ideja ne dovrši, a da se već primjenjuje neka druga ideja. Stoga će se i stvarni identiteti

povijesnoga grada moći utvrđivati onim ritmom kojim su se dovršavale pojedine konceptualne ili planirane etape njegova rasta, tj. svaki put kad se u njegovoj složenoj povijesti ostvarivao neki od njegovih idejnih identiteta. Na primjeru Zagreba možemo reći da su stvarni identiteti njegova povijesnog određenja Gornji grad i Kaptol u trenutku kad je dovršena njihova urbana struktura (kad su okruženi bedemima i kad su ostvarili mrežu svojih ulica i inzula, s izgrađenim simboličkim naglascima), Donji grad na prijelazu 19. u 20. st. s uspostavljenim vezama sa starijom povijesnom jezgrom i predratni grad kraja moderne s ekstenzijama na istok i zapad. Stvarni je identitet dio prošlosti grada i mi ga možemo spoznati jedino u dokumentaciji i u analitici povijesnog istraživanja, a vizualno predočiti idealnim rekonstrukcijama pojedinih etapa u njegovu razvoju ili pak sačuvanim povijesnim kartama ili prikazima njegova izgleda. On je skriven ispod slojeva živoga aktualnoga grada.

Povijesni ili razvojni identitet čine one povijesne mijene kroz koje je grad prolazio tijekom svojeg života. Ovaj identitet nije statičan, jer u sebe uključuje odnose kronološkog i povijesnog vremena prema prostornim i društvenim strukturama grada kao organizma. U okviru povijesnog identiteta možemo zamisliti nekoliko stvarnih identiteta grada, koji se upiru na vremenske točke u kojima je grad bitno mijenjao svoju fizionomiju. Uz to, taj se identitet očituje i u svakoj povijesnoj točki razvoja, bez obzira na to koliko ona bila presudna za razvitak grada. Zbroj ili slijed niza podataka i predodžbi o gradu koje su se do danas sačuvale u dokumentaciji o gradu ili u samoj fizionomiji grada, a čitljive su kao pojedinačni povijesni sloj, pridonose dinamičnosti ovoga gradskog identiteta. Ponekad će razvoj povijesnoga grada u posljednja dva stoljeća izići izvan povijesne jezgre, pa će se vodoravno raslojiti u prostoru, a ponekad će se razvojni slojevi vertikalno ili dubinski uslojiti, čineći povijesnu viziju razvoja grada transparentnom, s većim ili manjim zatamnjenjima ili neprozirnostima pri očitavanju pojedinih slojeva. Na primjeru Zagreba uočavamo vodoravnu i vertikalnu slojevitost povijesnog identiteta grada. Vodoravna se očituje u pridodavanju dijelova grada, koji nastaju u 19. i 20. stoljeću, a vertikalna u promjenama strukture komunikacija i inzula srednjovjekovnog Zagreba u doba baroka, u odnosima grada prema bedemima i utvrdama u 17. i 18. st. i u postupnim promjenama pretežno drvene stambene arhitekture u zidanu arhitekturu tijekom 17. i 18. st. i njezinim preoblikovanjem u 19. i 20. st.

U tom vertikalnom vremenskom slijedu sadržajnih, društvenih, prostornih i oblikovnih mijena, razlikujemo posebnosti strukturnog i funkcionalnog identiteta povijesnoga grada. Oni su sastavni dijelovi povijesnog identiteta grada.

Strukturni identitet slijedi promjene fizičke gradske strukture, promjene dimenzija i mreže prometnica i javnih prostora, rušenja i nove izgradnje građevina, preoblikovanja javnih i privatnih prostora, uspostavu zelenih površina, kao i veza ili barijera među dijelovima grada.

Na najjednostavnijoj razini strukturu povijesnoga grada čine mreže (prometnice), ljuske (građevine) (Doksijadis, 1982:21) i aktualno stanovništvo. Mreže su najotpornije i traju od vremena najranijeg stvarnog identiteta grada, a njihov trag pratimo i u idejnom identitetu nastanka grada. One se modificiraju, ponekad preklapaju s nekim novim matricama tijekom trajanja grada, ali u pravilu čuvaju izvorni prostorni odnos u kojem su povezani prirodni i društveni uvjeti nastajanja grada. Ljuske, ili arhitektura koja ispunja gradsku strukturu, znatno su promjenljivija kategorija. Nastanak i trajnost arhitekture ovisi o strukturiranosti parcela i raspoloživom gradskom zem-

ljištu, o prirodnim ili ljudskim uzrocima propadanja građevina, o vlasničkim i društvenim odnosima koji stimuliraju jednu vrstu arhitekture ili sadržaja u određenim vremenima, o stilskim odrednicama pojedinih razdoblja, o ukusu epoha ili tehnološkim dostignućima i napokon o civilizacijskim i kulturnim potrebama određene društvene zajednice. Što neka građevina ima važniju društvenu ili pak simboličku ulogu, to je njezina otpornost na promjene veća i stupanj sudjelovanja njezina stvarnog identiteta prisutniji u trenutku sadašnjosti, tj. u stvaranju zbiljskog identiteta same arhitekture i povijesnoga grada u kojem se nalazi. **Stanovništvo** je najpromjenljivija kategorija grada. Ono se mijenja logikom biološkog trajanja, logikom stalnih ili povremenih velikih migracija, promjenama država i vlasti, statusnim uvjetima života pojedinih slojeva građanstva, promjenom načina života i proizvodnje, odnosno gospodarskih uvjeta, društvenim represijama i stimulacijama, društvenim razvojem uopće, a posebice u odnosu na definirani gradski prostor. Međutim, stanovništvo istodobno čini grad socijalnom kategorijom, koja je komplementarna prostornoj ili oblikovnoj kategoriji. Sustav grada usklađuje odnose i interese stanovništva, arhitekture i organizacije, kako prostorne tako i društvene. Stanovništvo je osim toga medij koji u vremenu prenosi duhovnu tradiciju grada, koja se pak iskazuje u materijalnim oblicima mreža i ljusaka. Ono koristi grad i utječe na promjene funkcionalnog identiteta grada i njegovih dijelova, a ujedno jednim svojim segmentom, što ga čini upravljački i kreativni sloj stanovništva, utječe na idejni i stvarni identitet grada. Stanovništvo je istodobno biološka, materijalna i duhovna komponenta grada.

Funkcionalni identitet temelji se na uočavanju i praćenju temeljnih gradskih funkcija, na njihovim promjenama, degradacijama i unapređivanjima tijekom razvoja, na pojavi, izmjenama i nestajanju sadržajnih »zoninga« i na odnosima simboličkih i stvarnih gradskih sadržaja. Uspostavljanje odnosa između strukture grada i njegovih funkcija u povijesnom kontekstu dio je složenog sadržaja povijesnog identiteta grada.

Zadržimo li se samo na jednom zagrebačkom primjeru, na Trgu bana Jelačića, vidjet ćemo da je on tijekom svoje povijesti mijenjao strukturu i oblik, obodnu arhitekturu i urbani mobilijar, podnu oblogu i oblikovanje prizemne zone građevina. Njegov je strukturni identitet dakle vrlo slojevit, ali apsolutno nedovoljno stratigrafski uočljiv u današnjem trenutku. Njegova se funkcija također mijenjala. Od trga na kojem se trgovalo i koji je bio središnje mjesto prolaza s istoka na zapad i sa sjevera na jug, mjesta na koje su se sinkrono spustile središnje prostorne funkcije negdašnjeg dvograda Gradeca i Kaptola, prostora koji je dobio središnje naglaske postavljanjem važnog spomenika, naglašavanjem povijesnog vrela i instaliranjem javnog sata, preko trga koji je bio prometnica i parkiraliste, s intenzivnim tramvajskim prometom koji ga je povezo sa svim dijelovima grada, a uvečer javna scena za prikazivanje filmova ili okupljanje mladih, došao je do pješačkog trga s klupama, terasama kavana, fontanom i spomenikom, i postao mjestom manifestacija i okupljanja. Ni njegov funkcionalni identitet nije prezentan u svojoj složenoj povijesnoj dimenziji, osim u tradiciji koja je prisutna u stanovnika Zagreba i u njihovoj povijesnoj svijesti.

Zbiljski identitet grada trenutak je svake njegove sadašnjosti. On je promjenljiva veličina, jer se neprekidno pomiče zajedno s protokom vremena. U njemu se susreću prošlost i budućnost, kumulirani identiteti nastanka i razvoja grada sa svim svojim pozitivnim i negativnim osobinama, vrijednostima i slojevima, kao i potencijalne i planirane mogućnosti njegova daljnjeg života i razvoja. Zbiljski identitet jedini je identitet povijesnoga grada koji neposredno doživljavaju njegovi stanovnici i posje-

titelji. Da bi taj identitet obuhvatio i iskazao što više elemenata ostalih identiteta i ukazao na slojevitost gradske strukture, funkcije i značenja, potrebno je učiniti kreativni napor i uporabom muzeoloških metoda i sredstava približiti čovjeku koji doživljava grad u trenutku svoga susreta s njim, dakle u vremenu sadašnjem, veći dio vrijednosti grada, koje se kriju u atmosferi, duhu ili pak nekoj od povijesnih vrijednosti njegovih istaknutih naglasaka, vrijednih poteza ili nekih drugih specifičnosti. Zbiljski je identitet beskonačni broj slika grada koju u sebi nose i odnose ljudi koji ga doživljavaju. To je zbroj znanja, osjećaja, očekivanja i dojmova o gradu, koji se akumulira u ne suviše dugom vremenskom rasponu, koji za grad znači sadašnjost.

Netom provedena analiza identiteta povijesnoga grada koja govori o njegovoj složenosti i o međuovisnostima između njegova nastanka, strukture, oblikovanja, funkcije i doživljavanja bila bi nepotpuna kad se ne bismo, uspostavivši relaciju s predmetom baštine kod kojega materijal i oblik nose značenje, upitali je li moguće identificirati isto takve odnose materijala, oblika i značenja u vrednovanju povijesnoga grada, uzimajući u obzir svu složenost njegovih identiteta. Nameće se teza da sva tri temeljna elementa povijesnoga grada – mreže, ljuske i stanovništvo – tvore materijal, da njihovi odnosi stvaraju oblik i da zajednički sudjeluju u određivanju njegova značenja.

Materijal povijesnoga grada nositelj je njegova oblika. Njega smo već odredili kao strukturu mreža, ljusaka i stanovništva. Prirodna okolina, oblička i potezi ulica i trgova, oblici parcela i oblikovani volumeni kuća na njima, zelenilo i parkovi, zidine i tornjevi, crkve i palače, zajedno s građanima koji ih grade, koriste i u njima obitavaju, **oblik** su grada. Slika grada, njegova prostorna i sadržajna raščlamba, njegovi ambijenti i napokon pojedine zgrade elementi su oblikovanja koje se vizualno i spoznajno doživljava u obrisu grada, u njegovoj tlocrtnoj raščlambi, u materijalu, volumenu, oblikovanju i boji zgrada, u strukturama krovova, u vanjskom izgledu i stanju ambijenata, prometnica, zelenih površina i javnih prostora, u stilskom oblikovanju detalja pojedinih elemenata. **Značenje** pak grada nematerijalna je i promjenjiva prosudbena kategorija. Materijal i oblik nositelji su značenja, poput znaka u semiološkoj teoriji. Značenje grada utemeljuje se u ljudskoj svijesti. Ono se primarno stvara među građanima grada i postaje dijelom smisla njihova zavičaja. Značenje grada sjedinjuje njegove materijalne i nematerijalne, kao i simboličke vrijednosti. Ono se prenosi iz vremena u vrijeme, iz generacije u generaciju i kumulira se poput energije. Posebnosti pojedinih elemenata koji utječu na značenje grada različito se manifestiraju u kronološkom vremenu, koje ograničava njihove međusobne odnose.

Vrednovanje povijesnoga grada kao složenog sustava neprekinuti je proces i uvijek se odvija u sadašnjem vremenu. Identiteti povijesnoga grada utječu na određivanje simboličkih, strukturalnih i prostornih, kao i dokumentarnih i povijesnih vrijednosti ovog sustava baštine i zato ih je važno što preciznije identificirati. Sagledavanje povijesnoga grada kao udjela baštine u životu suvremenoga grada temelj je za određivanje njegove vrijednosti. Spoznaja pak vrijednosti povijesnoga grada temelj je njegova očuvanja i misao – vodilja koja određuje metode njegove zaštite i revitalizacije. Vrijednost povijesnoga grada ili povijesnog gradskog središta jamstvo je njegova opstanka, a njegovi identiteti izvor za izučavanje posebnosti slojevite baštine kao sustava i sredstvo za prenošenje spoznatih poruka budućim naraštajima ljudi.

Povijesni grad ili povijesno gradsko središte sudjeluju u poimanju urbane ili čak i socijalne ekologije grada. Iako svojom fizičkom strukturom, što će reći materijalom i

oblikom, daju čovjekovoj prostornoj okolini kulturni predznak ili humaniji okvir njegova stalnog ili povremenog boravka, mislim da je u ovom trenutku važnije govoriti o njihovom značenju. Čovjekova okolina koja je u povijesnom gradu rezultat višestoljetnog kumuliranja povijesnih, kulturnih i stvarnih prostornih materijalnih vrijednosti, u stvari je stvorena i naslijeđena okolina. Ona djeluje na duhovni i emotivni život stanovnika povijesnoga grada, ali i onih koji u nj dolaze upoznati ili preuzeti dio tih vrijednosti. Stoga se identiteti povijesnoga grada i njihova duhovna značenja moraju moći smisleno posredovati ljudima, kako bi time postali dio njihove ekološke urbane svijesti. U taj proces ulazi muzeologija, koja se bavi identificiranjem, čuvanjem i komuniciranjem poruka, koje su čitljive ili koje je moguće otkriti u materijalnom svijetu koji nas okružuje, koji je stvoren u prošlosti i koji prepoznajemo kao kulturnu baštinu. Stoga ekomuzeologija ili muzeološka ekologija polako zauzimaju sve izrazitije mjesto u čovjekovu duhovnom i materijalnom svijetu, ali i u njegovu društvenom okruženju i u manifestacijama njegove urbane svijesti kao korisnika određene prostorne aglomeracije i kao pripadnika društvene grupacije koja je određena urbanim. Povijesni grad tako postaje na određeni način ekološki urbani rezervat u kome svjesno i planirano umanjujemo učinke ubrzanih suvremenih urbanih promjena, a nastojimo stimulirati one vrijednosti po kojima takav grad postaje mjesto zamrznute slike prošlosti u sadašnjosti. To će reći da takav grad živi životom sadašnjice, ali uz stalno prisutnu prošlost koja se stimulirano zadržava kao duhovna i materijalna vrijednost. Tako prošlost postaje i ostaje dijelom sadašnjosti i sudjeluje kao katalizator socijalne ekološke svijesti, da bi ljudski život bio humaniji.

LITERATURA:

- Doksijadis, K. (1982). *Čovek i grad*. Beograd: Nolit.
- Maroević, I. (1989). *Povijesni grad kao dokument*. Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 12-13:191-196.
- Maroević, I. (1993). *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije.
- Mensch, P. van (1989) *Museology as a Scientific Basis for the Museum Profession*. U: P. van Mensch (Ed.), *Professionalising the Muses* (str. 85-95). Amsterdam: AHA Books.
- Mumford, L. (1968). *Grad u historiji*. Zagreb: Naprijed.
- Prelog, M. (1971/72). Dubrovački statut i izgradnja grada (1272-1972). *Peristil*, 14-15:81-94.

HISTORIC TOWN IDENTITIES SYSTEM APPROACH TO THE INHERITED URBAN STRUCTURE EVALUATION

Ivo Maroević
Faculty of Philosophy, Zagreb

Summary

Historical town as a heritage value system has been perceived in our century. As an integer phenomenon of a cultural heritage in the natural extent it arises and develops as a stipulated structure. It is stipulated by natural, social and technological factors. In this sense, we can differentiate its conceptual, factual, historical or developing, structural, functional and actual identity of a different complexity than is the case with the object of heritage or historic building.

The structure of a historic town consists of networks (traffic arteries), shells (buildings) and population. All the three basic elements consist the material, make a form and take part in the defining a historic town meaning. Particularities of each elements manifest differently in time, that defines their mutual relations.

The evaluation of a historic town as a complex system is a continuous process and always takes place in present time. Historic town identities influence the defining of symbolic, structural and physical, as well as documentary and historic values of this heritage system. Considering in detail a historic town as a heritage share in the existence of a modern town is the basis for determining its value.

Key words: cultural heritage, historic town, identities, town evaluation, urban structure

IDENTITÄTEN DER GESCHICHTLICHEN STADT – VERSUCH SYSTEMATISCHER BEWERTUNG DER GEERBTEN URBANSTRUKTUR

Ivo Maroević
Philosophische Fakultät, Zagreb

Zusammenfassung

Die geschichtliche Stadt wurde erst in unserem Jahrhundert als eigenständiges Wertsystem aufgefaßt. Als gesondertes Phänomen unseres Kulturerbes entsteht sie und entwickelt sich im Naturraum als eine bedingte Struktur. Bedingt wird sie durch natürliche, gesellschaftliche und technologische Faktoren. So können deren konzeptuelle, faktische, geschichtliche oder zeitliche, strukturelle, funktionelle und aktuelle Identität unterschieden werden, die anders strukturiert sind als das geerbte Objekt oder historische Bauten.

Die Struktur der geschichtlichen Stadt besteht aus Netzen (Verkehrswege), Gerippen (Bauten) und der Bevölkerung. Aus diesen drei Grundelementen setzt sich das Material zusammen, entsteht die Form und Bedeutung der geschichtlichen Stadt. Die Besonderheiten jedes Elements drücken sich unterschiedlich in verschiedenen Zeiten aus, die ihre Beziehungen zueinander bestimmen.

Die Bewertung der geschichtlichen Stadt als eines komplexen Systems stellt einen ununterbrochenen Prozess dar und spielt sich immer in der Gegenwart ab. Die verschiedenen Identitäten der geschichtlichen Stadt beeinflussen die Bestimmung von symbolischen, strukturellen und räumlichen, sowie von dokumentarischen und geschichtlichen Werten dieses eigenständigen Systems unseres Kulturerbes. Die Auffassung der geschichtlichen Stadt als lebendigen Erbes in der heutigen Stadt bildet die Grundlage für deren Bewertung.

Grundaussdrücke: Bewertung der geschichtlichen Stadt, geschichtliche Stadt, Identitäten, Kulturerbe, Urbanstruktur